УДК.. 378.37.316.001

[https://doi.org/10.33296/2707-0255-10\(19\)-18](https://doi.org/10.33296/2707-0255-10(19)-18)

orcid.org/0000-0002-8811-2394

МІРОВСЬКА МАРІОЛА

доктор педагогічних наук, керівник закладу
соціальної роботи і громадського здоров'я
Інституту педагогіки, педагогічного
факультету Гуманітарно-Природничого
Університету ім. Яна Длугоша
(м. Ченстохова, Республіка Польща)

ІНСТИТУЦІЙНИЙ ПІДХІД ЯК ТЕОРЕТИЧНА ОСНОВА ВИВЧЕННЯ ПІДТРИМКИ СТУДЕНТА В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Анотація. Інтеграційні процеси сьогодення все більше набирають інтенсивних темпів розвитку, вимагаючи від здобувача вищої освіти досить високого рівня розвитку: його соціальної та наукової зрілості а також навичок самостійності, що не завжди є доступним для молодшої людини. Тож підтримка студента в освітньому процесі закладу вищої освіти продовжує виступати нагальною темою для наукового вивчення і практичного вирішення. У статті розкривається пошук наукових підходів щодо вивчення функціонування інституту вищої освіти, як системи підтримки студента в освітньому процесі, чому на думку автора має слугувати інституційний підхід. Автором стверджується, що вивчення різних аспектів функціонування соціального інституту вищої освіти має опиратися на інституціональний підхід, який надає можливість інтегрувати знання як різних наукових сфер, так і різних підходів, зокрема, інвестиційного та ресурсного, середовищного а також концепцію стейкхолдерів. *Ресурсний підхід* надає можливість враховувати вимоги, які висуває зовнішнє середовище та внутрішні можливості щодо їх задоволення у процесі життєдіяльності суб'єкта, а *інвестиційний* - вказує на формування капіталу згідно пріоритетних сфер вкладень, його накопичення та обсяг. *Середовищний підхід* фіксує інтегрований вплив на своїх користувачів; об'єднуючи учасників освітнього процесу у спільній діяльності творіння знань, створюється на основі матеріальної та інформаційної підтримки; визначаючи умови прояву та підтримки соматичного та фізичного самопочуття своїх користувачів, виступаючи екологічною основою для розбудови студентського життя в умовах демократичного суспільства. Автором стверджується, що саме *інституційний підхід* у вивченні вищої освіти надає можливість об'єднати вище названі підходи, створюючи тим самим рамочну структуру проведення дослідження, фіксуючи увагу на емпіричному вивченні інституційного

середовища, зосереджуючи увагу на процесах взаємодії, вказуючи на інтеграцію інституту у загальну соціальну систему згідно рівня його функціонування. Доводиться, що підтримка розвитку вищої освіти виступає формою непрямой інвестиції у людський капітал, функціонування якого має відповідати як запитам суспільства, так і завданням розвитку здобувачів вищої освіти без зниження їхньої самостійності, як це здійснюється в умовах традиційної протекційної підтримки. Розкриваючи різні аспекти інституційного підходу автор наголошує на важливості його застосування, що є особливо нагальним для вивчення процесів реформування вищої освіти, які, наразі, відбуваються у Республіці Польща та Україні.

Ключові слова: інституційний підхід, міждисциплінарні знання, управління, студент, заклад вищої освіти,.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Розбудова інформаційного суспільства та процеси глобалізації суттєво впливають на позицію студента у закладі вищої освіти. Наразі студент виступає не лише користувачем послуг вищої освіти, а все більше набирає ознак її замовника, партнера, учасника освітнього процесу суттєво впливаючи як на вибір власного напрямку розвитку, так і закладу вищої освіти. Натомість подвійність позиції студента виступає у тому, що під час опанування вищою освітою він все ще потребує підтримки, яку в умовах сучасного суспільства очікує отримати на основі партнерської взаємодії та співучасті. Наразі розпочата у системі вищої освіти (як Республіки Польща, так і України) реформа передбачає перегляд функціонування системи вищої освіти, надаючи їй закладам автономії в управлінні та плануванні свого перспективного розвитку а також вимагає врахування названих тенденцій та пошуку наукових підходів задля їх інтеграції у процесі наукового осмислення та практичного вирішення. Також, слід відмітити, що освітній процес, як інституційно-заданий, може нести суттєві ризики бути неузгодженим із освітніми потребами студента. Це ставить науковців перед необхідністю враховувати загальний контекст існування певного явища (у нашому випадку закладу вищої освіти та освітнього процесу), що може упередити ймовірність здійснення хибних інтерпретацій отриманих результатів. На нашу думку методологічне забезпечення вивчення будь-яких

процесів системи закладів вищої освіти має передбачати їхнє включення у контекст більш широких соціальних систем, що представлені соціальними інститутами, як-то: інститутом вищої освіти, інститутом громадянського суспільства, сім'ї та родини, держави тощо. Таким чином, обираючи вивчення управлінських аспектів освітнього процесу у ЗВО та фокусуючи увагу на студентів, як його суб'єктів, ми вбачаємо доречним опиратися на інституційний підхід. На нашу думку саме інституційний підхід може послугувати інтеграції міждисциплінарних знань при вивченні різних аспектів розбудови інституту вищої освіти, у тому числі щодо питань підтримки студента в освітньому процесі закладу вищої освіти.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми.

Інституційний підхід вивчає соціальні інститути у різних аспектах їхнього розвитку та процесах нормування, сягаючи своїм корінням до класиків філософського напрямку знань (М. Бубер, А. Гелен, Ю. Габермас, К. Касторіадіс, Е. Макінтайр [15]), соціологічного (П. Бергер, М. Вебер, Е. Дюркгайм, Н. Луман, Т. Лукман, Т. Парсонс, Г. Спенсер, Ф. Тьоніс, П. Штомпка [16; 20-21; 23-24]), економічного (Т. Веблен, В. Гамільтон, В. Мітчелл, Д. Коммонс). Перевагою інституційного підходу є його здатність інтегрувати надбання різних сфер знань в їх еволюційному та історичному контексті а також створювати рамку для вивчення явища одноразово на різних мікро-, мезо- та макро- рівнях його виникнення та розвитку. Натомість інституційний підхід недостатньо використовуються щодо вивчення питань управління вищою освітою, що поставило перед нами задачу більш детально розкрити цей підхід, його термінологічний глосарій та особливості застосування у сфері міждисциплінарних знань, якою і виступає система вищої освіти.

Виклад основного матеріалу. У контексті інституційного підходу важливим виступає уточнення тлумачення різних понять, як-то: інститут, інституція та соціальний інститут, потенціал (людський, інституціональний,

особистісний, освітній), ресурси (людські, інституціональні, особистісні, освітні), інституційні здібності, інституційне середовище, взаємодія та інституційний обмін тощо. Основою інституційного підходу є поняття соціального інституту, що пояснює закони суспільного розвитку, принципи упорядкування, організації та стандартизації суспільних зв'язків і відносин, процеси розбудови структури суспільства та його функціональні можливості щодо регуляції, трансляції, інтеграції та комунікації у умовах певного суспільства. На нашу думку, для нашого дослідження є важливим визначення поняття «соціального інституту», що сформувалося із розвитком наукових знань і вказує на історично обумовлені форми організації та регулювання суспільного життя, забезпечуючи тим самим виконання життєво важливих його функцій, описуючи процеси створення його цілісності, встановлюючи зразки поведінки, формальних та неформальних норм, що регулюють різні сфери життя людини [20].

Не вдаючись у численні наукові дебати щодо поняття інституту ми будемо його розглядати як *створені (як природно, так і штучно) певних чином сукупності елементів різного роду та порядку, що слугують задоволення певного напрямку потреб суспільства засобом об'єднання людей задля виконання відповідних функцій*. Додаток до поняття «інститут» терміну «соціальний» підкреслює його як соціально-психологічне утворення, що супроводжує історичний процес розвитку суспільства, фіксує його факт його виникнення та становлення як історично обумовлене, структуроване відповідно до умов певного суспільства, функціонально детерміноване та відповідним чином інтегроване соціальне явище [3]. Соціальні інститути по своїй суті є повторюваними, збереженими способами поведінки, закономірностями, правилами і ритуалами, що складають основу суспільного порядку і роблять передбачуваним, можливим і продуктивним світ соціальної взаємодії [12]. Процеси створення та легалізації соціальних інститутів (інституалізації) надають можливість сформувати стабільні показники суспільного устрою і тим

самим передбачити повторюваність (способів поведінки, ритуалів, правил тощо) скрізь зміну поколінь, як показника стабільності [23]. Тому на соціальній арені інституційні явища можуть набувати характеристик, як впливових акторів, так і механізмів соціального контролю. На думку К. Касторіадіса інститути завжди поєднують у собі символічну (право, управління), та уявну (міф, історія) складову, що разом забезпечують інтегративну функцію певного соціального інституту. Перелік соціальних явищ, що входять до цього поняття є досить великим і має неоднозначне трактування у наукових сферах. Все різноманіття тлумачення поняття інститутів Ян. Щепанських об'єднав у 4 групи: 1) група людей, що виконує суспільно значущі функції, конкретні заходи; 2) організація всього комплексу заходів, які виконують представники групи від її імені; 3) будь-які ресурси, необхідні для здійснення діяльності, що делегується окремим членам групи; 4) певні ролі, щодо несуть ключове значення для життєзабезпечення соціальних об'єднань [22].

Натомість в інституціональній економічній теорії продовжують точитися дебати про вирізнення ще двох понять. Перше - інституція (*institutiijn*), що згідно з Д Нортон вказує на придумані людьми правила, як обмеження, які створюють людській взаємодії певне русло, виступаючи утвореннями надорганізаційного характеру [7]. Друге - інститут (*institute*), як «інституційна одиниця», що надає структурно-організаційне оформлення вище названим правилам спрямування взаємодії людей, що представляється організаціями, установами, закладами, прикладом чого є і заклад вищої освіти. Таке вирізнення стосується наукових розвідок Д. Нортона, який виявив, що відмінності у функціонуванні економіки різних країн подібних організаційних структур (інститутів) дуже різняться з причини наявності у них різних правил (інституцій), з яких особливо впливовими виявилися неформальні, слабо формалізовані або зовсім не формалізовані [7]. Саме задля відокремлення діючих правил та норм (інституцій) від самої організаційної структури (інституційні одиниці/інституту) було запропоновано розмежування засобом

введення двох термінів (в авторському варіанті: інституція та інституційна одиниця [18, С. 11-13]. У нашому дослідженні є важливим розуміння функціонування певної організації, якою виступає ЗВО у ролі «*інституційної одиниці*» а також вплив на її функціонування відповідних норм та правил (*інституцій*), які визначають напрямок її розвитку, особливості створення взаємозв'язків між учасниками освітнього процесу з результуючою їх інституалізацією, змінюючи тим самим (удосконалюючи, реформуючи) і саму структуру ЗВО. Опираючись на вище сказане, можна стверджувати, що правила взаємодії відображаються у відповідній структурній організації закладу/установи, а їхня взаємовідповідність буде посилювати обраний напрямок розвитку. Також в цьому контексті нам важливо поняття «соціального інституту», що вивчається у сфері соціології і описує наскрізну соціальну організацію, що об'єднує різні рівні її функціонування і відіграє інтегруючу роль у формуванні суспільного устрою. Одним із таких соціальних інститутів виступає і вища освіта, а також такі соціальні інститути, як: сім'я, церква, держава, громадянське суспільство тощо [10].

Слід відмітити, що у вивченні соціальних явищ інституційний підхід, характеризується певним еклектизмом, що надає можливість інтегрувати різні знання та підходи при вивченні складних соціально-економічно-політичних явищ, якими можуть бути процесуальний, організаційний, інноваційний, ресурсний підходи, а також теорія інституціоналізму (інституціональна економічна теорія) як окремий напрямок економічної науки, що передбачає зв'язок економічної складової із поведінкою людей [19]. Саме інституціональний підхід надає можливість інтегрувати здобутки економічної теорії із знаннями про соціальні системи, розширюючи бачення процесів виробництва засобом включення соціальних складових у контексті яких розкриваються особливості розвитку потенціалу людини та суспільства загалом [8]. У цьому контексті для нашого дослідження важливо визначення інституту як усталеної форми організації, регулювання та впорядкування суспільного

життя, діяльності і поведінки людей, що може мати як природний, так і штучний спосіб утворення, одночасно виступаючи як механізмом регуляції, так і формою трансляції патернів звиклої взаємодії між людьми та її організаційного закріплення. У своїй сукупності інститути створюють базову структуру суспільства, зменшуючи тим самим у людей відчуття невизначеності та підтримуючи відчуття безпеки [2]. Саме цей інституційний аспект підкреслюють виділені Д. Нормом три інституційні складові, а саме: формальні правила (правила, норми, закони), неформальні обмеження (традиції, звичаї, договори тощо) та механізми контролю й примусу (санкції та структурні механізми їх застосування, як-то: суди, правоохоронні органи). Науковці стверджують, що унікальність інституційної матриці кожного суспільства формується як її власною історією так і різними умовами як детермінуючими чинниками. Ними ж наголошується на можливість імпорту вже створених за певних умов інститутів в інше інституційне середовище (А. Н. Олійник), чому буде слугувати наявність конгруентних умов (Й. Шумпетер, Ф. Перу, Я. Тимберген) [9. С. 202].

Доцільність звернення до інституціоналізму обумовлена ще і тим, що його наукова парадигма, незалежно від існуючих у ній напрямків та шкіл, базується на концепції соціального інституту, як практичної реальності; робить акцент на динамізмі суспільних змін та їхніх структур, враховує середовищні чинники а також користується новою методологією індивідуалізму, що урівноважує позицію індивіда, як носія первинної детермінації створення та розвитку соціальних інститутів, та визначає умови врахування традиційного інституціонального детермінізму, який виходить з того, що діючими та видимими акторами соціального процесу виступають все таки групи та організації. Науковці визнають, що методологія різних теорій інституціонального напрямку має спільну основу, що опирається на міждисциплінарний та історичний підходи; приділяє увагу соціальним процесам (в тому числі і управлінським) та враховує громадські протиріччя;

визнає еволюційний характер соціальних інститутів, не виключаючи можливість їхньої зміни з причини технологічного та політичного втручання; визнає інтеграцію (дезінтеграцію) за ключову категорією консолідації суспільства на основі системи цінностей та досягнення спільних цілей; транслює ідею свободи людини та послаблення впливу інституту держави з посиленням її координуючої функції та ролі арбітражного органу [1]. Незважаючи на різноманіття шкіл та концепцій цього підходу для нас є важливим їхня зосередженість та дотримання наступних позицій: 1) надання вагомості емпіричному аналізу інституційного середовища, 2) врахуванні конкретно-історичних умов його існування, 3) зосередженні на позаекономічній сутності рушійних сил, взаємодія яких породжує певну цілісність як економічної системи взагалі так і певного соціального інституту, у нашому випадку інституту вищої освіти [4].

Узагальнюючи надбання вчених Д. Мельничук здійснив теоретичний аналіз співвідношення затрат на освіту з ймовірними надбання у результаті її отримання. Він виокремив три типи затрат на освіту: прямі та непрямі матеріальні а також моральні. До прямих він відніс витрати пов'язані зі зміною місця проживання (вартість житла, транспортні витрати тощо) під час навчання, оплату навчального процесу та його технічного забезпечення а також інституційні затрати щодо забезпечення роботи ЗВО. До непрямих матеріальних затрат на освіту автором було віднесено втрачені заробітки. які кількісно можна визначити як різницю між тими трудовими доходами, які могла б мати людина, якби не навчалася, та доходами, що вона отримує під час навчання (стипендія, підробітки). До моральних затрат автор відносить емоційні перевантаження пов'язані із специфікою здобуття вищої освіти (хвилювання перед екзаменом, специфіка організації власного часу) а також вимушений перерозподіл часу за рахунок зменшення вільного часу та переживання щодо проживання поза межами родини [8, С. 232]. Натомість вченими все ще залишається задачею надати чітке фінансове визначення

співвіднесень щодо вкладень в освіту та ефективності отриманих результатів в категоріях «доходу». Цьому може бути пояснення належність освіти до соціальної сфери знань, де ефекти та результати певних вкладень не мають прямої дії: вони формуються на основі взаємодії людей, мають високий показник непередбачуваності і є ситуативно обмовленими. Саме вивчення цих чинників і може допомогти прояснити процеси розбудови вищої освіти, як соціального інституту, та визначити особливості досягнення результативності засобом управління освітнім процесом у ЗВО.

Також можливість пояснити інституційні процеси та їхні синергетичні і інтеграційні ефекти надає звернення до *середовищного підходу*. Факт впливу спеціально створеного виховного середовища у освітньому закладі вже давно науково обґрунтований чинник, що послугував побудові різних ефективних педагогічних систем, зокрема педагогічних концепцій українських вчених (А. Макаренка, В. Сухомлинського) а також польських З. Врочинського, О. Камінського, С. Ковалького, Х. Радінської. Середовищний підхід інтегрує вихідні положення теорії У. Бронфендреннера, згідно якої освітнє середовище ЗВО відповідає мезо- рівню еко-системи; педагогічні ідеї українських дослідників, як-то: О. Ярошинської на предмет створення «освітнього середовища», як основи вільного самовизначення та активного саморозвитку студента у заданих координатах освітньої культури ЗВО; розуміння середовища ЗВО як первинного простору професійного самовизначення на основі власної дорослості (О. Мітіна); В. Стрельнікова, який розглядає освітнє середовище технологією безпосереднього управління процесами виховання і розвитку особистості студента та засобу проектування і діагностики освітнього результату [11]. Із виділених вченими ознак середовища ЗВО для нас є вагомими є те, що воно має інтегрований вплив на своїх користувачів; сприймається завжди у поєднанні із діяльністю (у нашому випадку навчанням та самоорганізацією); виступає місцем зустрічі тих, хто навчає і тих, хто навчається; формується на основі досвіду, що сприяє перегляду та посиленню

значущих аспектів освітньої та соціалізуючої культури ЗВО; створюється на основі матеріальної (забезпечення засобами навчання, проживання тощо) та інформаційної (правила, норми) підтримки; визначає умови прояву та підтримки соматичного та фізичного самопочуття своїх користувачів, виступаючи екологічною основою для розбудови студентського життя студента в умовах демократичного суспільства. На нашу думку зазначені позиції є вагомими і потребують врахування в управлінні освітнім процесом у ЗВО. На думку О. Ярошинської застосування середовищного підходу у ЗВО дає студентові можливість адаптуватися на основі власної самостійної активності, надає можливість подолати дискретність освітнього процесу (навчального, виховного, соціалізуючого) досягнувши характеристик безперервності та набуття умов для вільного вибору студентом змісту та форм навчання у ЗВО [11]. Психологічною основою формування сприятливого для здобуття освіти середовища виступає почуття безпеки, що проявляється через емоційний та соматичний його аспект. На цьому фіксує увагу психолог О. Саннікова, С. Колот, а Л. Чайкова вводить поняття «функціонального комфорту», що вказує на стан фізичної безпеки людини, надаючи їй можливість вільно проявлятися у певному просторі - у нашому випадку ЗВО [6]. Ці наукові розвідки ще раз підкреслили вагомість звернення до питань комфортності навчання студента під час навчання у ЗВО, про що вже було написано у першому розділі роботи. Також у цьому контексті важливі ідеї імплементації середовищного підходу в управління вищою освітою, на чому наголошується у роботах українських та польських вчених, зокрема О. Галуса, Дж Леговіца, Г. Мушинського, К. Денека.

У контексті історичного розвитку вища освіта, як соціальний інститут, виступає унікальним механізмом передачі і засвоєння соціального, професійного, культурного досвіду попередніх поколінь та цивілізації загалом, визначаючи формуючий вплив на молоду особистість та її світоглядну позицію. Макс Вебер зазначав, що функції освіти перш за все пов'язані із нагальними

соціальними процесами та потребами людей. Слідом за Е. Дюркгеймом Т. Парсонс вивчав соціальний інститут освіти з позиції його впливу на стан суспільства в цілому, виділяючи чотири основні сфери цього впливу, а саме: економічну, соціальну, правову та політичну, визнаючи їх такими, що закріплюють роль і місце соціального інституту вищої освіти у системі соціальних відносин [20-21]. Це проявляється у виконанні соціальним інститутом вищої освіти наступних функцій: відтворення суспільних відносин; забезпечення стійкості соціальної структури суспільства; регулювання відносин між членами суспільства шляхом вироблення визначених зразків, еталонів, моделей; забезпечення стандартизованої і передбачуваної поведінки а також згуртованості, взаємозалежності членів суспільства й упорядкування їхньої системи взаємодії [14, С. 108]. Натомість, окрім явних функцій соціальні інститути несуть і приховані, латентні функції, прояви яких можуть тимчасово блокуватися існуючими суспільними нормами, на що вказав спочатку Р. Мертон, а потім детально описав Т. Веблен. Виявлення цих функцій буде вказувати на латентні, ще проявлені для зовнішньої оцінки певні тенденції, що за відповідних умов можуть активізуватися. На нашу думку освітня організація має мати інструменти щодо їх виявлення, оскільки її продукт безпосередньо пов'язаних із життєдіяльністю людей - тож вивчення латентних процесів може суттєво впливати на прогнозування результатів діяльності ЗВО.

Продовжуючи аналіз категорії соціального інституту слід звернути увагу на розмір, організаційну структуру, роль та функції у суспільній організації певного соціального інституту (у нашому випадку - вищої освіти та певного ЗВО), механізми його формування та підтримки тощо. Науковці стверджують, що змістовні задачі соціального інституту щодо регулювання та упорядкування суспільного життя здійснюються через його організаційну структуру, яка закріплює механізми взаємодії в контексті дотримання інститутських норм, ролей, приписів тощо [5]. Також одним із чинників ефективності інституту вищої освіти є її взаємодія із соціальним оточенням, що теж відображається у її

організаційній структурі та динамічних її характеристиках. Проведений нами аналіз наукових та літературних джерел показав, що з плином часу традиційність інституту вищої освіти щодо дотримання усталених багатовікових устоїв трансляції накопичених знань, історично укріпилась у типовій ієрархічній структурі, що у межах певної політичної системи та суспільного укладу життя отримали відповідне практичне втілення у її установах - ЗВО. Сама мета освіти щодо трансляції знань та надбань цивілізації наступному поколінню слугує посиленню тенденцій урегулювання її організаційної структури як такої, що має забезпечити цю передачу прямим, найшвидшим і найефективнішим способом. Тож ієрархічність організаційної структури видається найкращим способом такої передачі.

Проведений нами аналіз показав, що науковці, підтримують вірність думки, що стратегія розвитку будь-якої організації (в тому числі і внаслідок реформування) має відображатися у її структурі, що створюватиме відповідні зв'язки спрямовані на реалізацію конкретних завдань. Таким чином перегляд стратегії розвитку організації (у нашому випадку ЗВО) має супроводжуватися пошуком напрямків формування її структури, яка б забезпечила їх гнучкість та готовність реагувати на зміни та актуальні виклики. Вирішенню такого завдання може слугувати «дерево цілей» організації, де прописуються локальні цілі, саме які і можуть вказувати на актуальність перегляду організаційної структури, забезпечуючи організації гнучке реагування на ситуацію. За таких умов локальні цілі можуть видозмінюватися згідно актуальних запитів та соціальних перемін, а загальна мета щодо трансляції освітніх знань буде традиційно збережена. Саме цей аспект і ставить перед освітніми організаціями запити щодо постійного перегляду їхніх локальних цілей і, відповідно, внесення змін в їхню організаційну структуру. На нашу думку ці цілі перш, за все, стосуються питань соціалізації та підтримки студентів, їхніх запитів щодо дослідницьких проектів а також вкладу у формування демократичних основ громадянського суспільства. Все це вимагає широких горизонтальних зв'язків і,

відповідно, запит на розбудову матричної організаційної структури, особливістю якої є здатність гнучко реагувати на зовнішні виклики.

Дослідники Ягеллонського університету в Польщі розробили комплексну модель управління закладом вищої освіти, що в цілому охоплює його діяльність і стосується процесів самоврядування (академічного та менеджерського напрямку), дидактики, досліджень а також управління: людськими ресурсами, знаннями, інтелектуальною власністю, якістю університетської освіти та праці у ЗВО, матеріальними ресурсами, фінансами а також ризиками [17]. Науковці наголошують, щоб створити ефективну та стимулюючу організаційну структуру ЗВО слід на кожному із названих семи рівнів академічного функціонування визначити домінуючі процеси, цілі та ресурси. Авторами виділяються наступні рівні академічного функціонування, які стосуються: бачення та місії ЗВО, концепції освітньої підготовки та стратегії розвитку закладу, що є основою для розробки освітніх програм; кадровий склад ЗВО та їх кваліфікація; матеріально-технічного забезпечення та самої структури закладу вищої освіти. Також важливим у побудові структури організації є врахування чинників середовища та світових процесів, які, наразі, вказують на те, що ЗВО функціонує у певній системі ринкової економіки, певних процесах розбудови суспільного устрою та політичних систем. На терені Польської науки вчений Міхал де Вал (2011 рік, 2012 рік) разом із своїми колегами наголошує, що ЗВО має посилювати розвиток локальної громади, слугуючи їй та опираючись на її ресурси з опорою на зростаючу автономію університетів Польщі та надані їм повноваження щодо вільного та раціонального проектування освітніх програм, пошуку ефективних системи підвищення якості освіти, формування культури та підтримки екології середовища [17]. Польські вчені наголошують на важливості дотримання обраного напрямку становлення вищої освіти, оскільки вони можуть бути ефективним навіть за умов несприятливого впливу все ще чинної у Польщі консервативної організаційної культури ЗВО [13]. Також вчені наголошують на вагомості показників

процесуальної, якісної та організаційної зрілості ЗВО, що разом надають йому адекватної здатності щодо власного розвитку та готовності виконувати конкретні завдання а також досконалості в організації та управлінні ЗВО. На нашу думку у країнах, які взяли курс на демократичний розвиток, до яких відноситься і Польща, і Україна, описані процеси мають значення для їх врахування у розбудові організаційної структури ЗВО, як інституцій вищої освіти.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у цьому напрямі. У статті стверджується, що вивчення різних аспектів функціонування соціального інституту вищої освіти має опиратися на інституціональний підхід, який надає можливість інтегрувати знання як різних наукових сфер, так і різних підходів, зокрема, інвестиційний та ресурсний, середовищний та концепція стейкхолдерів (зацікавлених сторін). Підтримка розвитку вищої освіти виступає формою непрямої інвестиції у людський капітал, функціонування якого має відповідати як запитам суспільства, так і завданням розвитку здобувачів вищої освіти без зниження їх самостійності засобом традиційного протекційного інституту підтримки. Розширення розвідок у цьому напрямку можна розглядати як перспективні.

Список використаних джерел:

- 1 Дубініна М. В. Інституційна теорія як основа дослідження економічних трансформацій [Електронний ресурс] / М. В. Дубініна // Наукові праці Полтавської державної аграрної академії. — Полтава : ПДАА, 2011. — Т. 3, вип. 2: Економічні науки. — С. 249–254. — URL : <https://www.pdaa.edu.ua/sites/default/files/nppdaa/2011/v2i3/249.pdf>
- 2 Ільченко Н. М. Методологія дослідження проблем державного управління: інституціональний підхід [Електронний ресурс] / Н. М. Ільченко // Актуальні проблеми державного управління. — 2011. — № 1. — С. 56–64. — URL : <http://www.kbuapa.kharkov.ua/e-book/apdu/2011-1/doc/1/06.pdf>
- 3 Кармазіна М. «Інститут» та «інституція»: проблема розрізнення понять [Електронний ресурс] / М. Кармазіна, О. Шурбована // Політичний менеджмент. — 2006. — № 4. — С. 10–19. — URL : http://ipiend.gov.ua/wp-content/uploads/2018/07/karmazina_instytut-2.pdf

- 4 Катигрובה О. В. Сутнісна характеристика понять «інститут» та «інституція» в теорії інновацій [Електронний ресурс] / О. В. Катигрובה // Научные исследования и их практическое применение. Современное состояние и пути развития : сборник научных трудов SWorld по материалам Международной научно-практической конференции, октябрь 2011 года. — Режим доступа : <http://www.sworld.com.ua/index.php/ru/economy311/economic-theory-and-history-311/7510-description-of-understanding-sutnsna-qnstitutq-ta-qnstitutsyaq-in-teor-nnovatsy>.
- 5 Кльов М. В. Процесний, інституційний і організаційний підходи у сфері соціологічного осмислення освітньої системи [Електронний ресурс] / М. В. Кльов // Грані. — 2015. — Т. 18, № 4(120). — С. 32–35. — URL : <https://grani.org.ua/index.php/journal/article/view/180/166>
- 6 Колот С. А. Эмоциональное обусловливание психологической безопасности личности / С. А. Колот // Вісник ОНУ ім. І. І. Мечникова. Психологія. Том 21. Випуск 2 (40). 2016. С. 121-130.
- 7 Лозинська Т. М. До проблеми вживання термінів «інститут» і «інституція» в контексті інституціонального аналізу [Електронний ресурс] / Т. М. Лозинська // БІЗНЕСІНФОРМ. — 2014. — № 7. — С. 13. — URL : http://www.business-inform.net/export_pdf/business-inform-2014-7_0-pages-8_13.pdf
- 8 Носик О. М. Людський капітал інноваційного розвитку: економічні основи відтворення : монографія / О. М. Носик. — Х. : Вид-во НФаУ, 2016. — 490 с.
- 9 Олейник А. Н. Інституціональна економіка : навч. посіб. / А. Н. Олейник. — М. : ИНФРА-М, 2004. — 416 с.
- 10 Тур М. Некласичні моделі легітимації соціальних інститутів : монографія / М. Тур. — Київ : ПАРАПАН, 2006. — 396 с.
- 11 Ярошинська О. Середовищний підхід в професійній освіті: теоретичні засади та перспективи впровадження / О. Ярошинська // Проблеми підготовки сучасного вчителя : зб. наук. пр. — Умань : Жовтий О. О., 2011. — Вип. 4. — Ч. 1. — С. 104–109.
- 12 Chmielewski P. Homo agens / P. Chmielewski // Instytucjonalizm w naukach społecznych. — Warszawa : Wydawnictwo Poltext, 2011. — 490 s.
- 13 Cieciora M. Wyzwania związane z zarządzaniem procesami na uczelniach wyższych w Polsce: wybrane zagadnienia / M. Cieciora // Zeszyty Naukowe PWSZ w Płocku. Nauki Ekonomiczne. — 2017. — N 1(25). — s. 337–349.
- 14 Durkheim E. Education and Sociology / E. Durkheim. — New York : Free Press, 2001. — 163 s.
- 15 Habermas J. Uwzględniając Innego: studia do teorii politycznej; przeł. Adam Romaniuk; przekł. przejrzał Jakub Kloc-Konkołowicz / J. Habermas. — Warszawa : Wydawnictwo Naukowe PWN, 2009. — 338 s.

- 16 Luhmann Niklas. Soziale Systeme / Niklas Luhmann. — Frankfurt am Main, 1984.
- 17 Modele zarządzania uczelniami w Polsce. Raport Końcowy. Umowa nr 224/DS/2010 z 17.11.2010 r. — Kraków, 2011. — URL : <https://docplayer.pl/604306-Raport-koncowy-umowa-nr-224-ds-2010-z-dnia-17-listopada-2010-r.html>
- 18 North D. Institutions, institutional change and economic performance / D. North. — Cambridge [etc.]: Cambridhe University Press, 2015. — 152 s.
- 19 Nowak M. Instytucjonalizm w socjologii i ekonomii / M. Nowak // ruch prawniczy, ekonomiczny i socjologiczny. Rok LXVI. — zeszyt 1. — 2004.
- 20 Parsons T. On institutions and social evolution: selected writings / T. Parsons; ed. and with an introd. by Leon H. Mayhew. — Chicago; London : University of Chicago Press, 1982. — 356 s.
- 21 Parsons T. Social systems and the evolution of action theory / T. Parsons. — New York : The Free Press; London : Collier Macmillan Publ., cop. 1977. — 420 s.
- 22 Szczepański J. Elementarne pojęcia socjologii./ J. Szczepański. Warszawa : Państwowe Wydawnictwo Naukowe. 1970. 541 s.
- 23 Sztompka P. Socjologia zmian społecznych / P. Sztompka. — Kraków : Wydawnictwo Znak, 2005. — 324 s.
- 24 Weber M. Racjonalność, władza, odczarowanie; wybór, wstęp, przekł. Marian Holona ; [tekst "Polityka jako zawód" w przekł. Andrzeja Kopackiego]. Poznań : Wydawnictwo Poznańskie, 2011. 324, s.

References

1. Dubinina M. V. Instytucyjna teorija jak osnova doslidzhennja ekonomichnykh transformacij [Elektronnyj resurs] / M. V. Dubinina // Naukovi praci Poltavskoj derzhavnoj aghrarnoj akademiji. — Poltava : PDAA, 2011. — T. 3, vyp. 2: Ekonomichni nauky. — S. 249–254. — URL : <https://www.pdaa.edu.ua/sites/default/files/nppdaa/2011/v2i3/249.pdf>
2. Iljchenko N. M. Metodologhija doslidzhennja problem derzhavnogho upravlinnja: instytucionaljnyj pidkhid [Elektronnyj resurs] / N. M. Iljchenko // Aktualni problemy derzhavnogho upravlinnja — 2011. — № 1. — С. 56–64. — URL : <http://www.kbuapa.kharkov.ua/e-book/apdu/2011-1/doc/1/06.pdf>
3. Karmazina M. «Instytut» ta «instytucija»: problema rozrizznennja ponjatj [Elektronnyj resurs] / M. Karmazina, O. Shurbovana // Politychnyj menedzhment. — 2006. — № 4. — С. 10–19. — URL : http://ipiend.gov.ua/wp-content/uploads/2018/07/karmazina_instytut-2.pdf
4. Katyghrobova O. V. Sutnisna kharakterystyka ponjatj «instytut» ta «instytucija» v teoriji innovacij [Elektronnyj resurs] / O. V. Katyghrobova // Nauchnye issledovaniia i ikh prakticheskoe primenenie. Sovremennoe sostoianie i puti razvitiia : sbornik nauchnykh trudov SWorld po materialam Mezhdunarodnoi

- nauchno-prakticheskoi konferentsii, oktiabr 2011 goda. – Rezhim dostupu: <http://www.sworld.com.ua/index.php/ru/economy311/economic-theory-and-history-311/7510-description-of-understanding-sutnsna-qnstitutq-ta-qnstitutsyaq-in-teor-nnovatsy>.
5. Kljov M. V. Procesnyj, instytucijnyj i orghanizacijnyj pidkhody u sferi sociologhichnogho osmyslennja osvithnoji systemy [Elektronnyj resurs] / M. V. Kljov // Ghrani — 2015. — T. 18, № 4(120). — С. 32–35. — URL : <https://grani.org.ua/index.php/journal/article/view/180/166>
 6. Kolot S. A. Emotsionalnoe obuslovlivanie psikhologicheskoi bezopasnosti lichnosti / S. A. Kolot // Visnik ONU im. I. I. Mechnikova. Psikhologiiia. Tom 21. Vipusk 2 (40). 2016. С. 121-130.
 7. Lozynsjka T. M. Do problemy vzhyvannja terminiv «instytut» i «instytucija» v konteksti instytucionaljnogho analizu [Elektronnyj resurs] / T. M. Lozynsjka // BIZNESINFORM.—2014. — № 7. — С. 13. — URL : http://www.business-inform.net/export_pdf/business-inform-2014-7_0-pages-8_13.pdf
 8. Nosyk O. M. Ljudsjkyj kapital innovacijnogho rozvytku: ekonomichni osnovy vidtvorennya : monohrafija / O. M. Nosyk. — Kh. : Vyd-vo NFaU, 2016. — 490 с.
 9. Olejnyk A. N. Instytucionaljna ekonomika : navch. posib. / A. N. Olejnyk. — M. : YNFRA-M, 2004. — 416 с.
 10. Tur M. Neklasychni modeli leghitymaciji socialjnykh instytutiv : monohrafija / M. Tur. — Kyjiv : PARAPAN, 2006. — 396 с.
 11. Jaroshynsjka O. Seredovyshhnyj pidkhid v profesijnij osviti: teoretychni zasady ta perspektyvy vprovadzhennja / O. Jaroshynsjka // Problemy pidghotovky suchasnogho vchytelja : zb. nauk. pr. – Umanj : Zhovtyj O. O., 2011. – Вип. 4. – Ч. 1. – С. 104–109.
 12. Chmielewski P. Homo agens / P. Chmielewski // Instytucionalizm w naukach spolecznych. — Warszawa : Wydawnictwo Poltext, 2011. — 490 s.
 13. Cieciora M. Wyzwania związane z zarzadzaniem procesami na uczelniach wyższych w Polsce: wybrane zagadnienia / M. Cieciora // Zeszyty Naukowe PWSZ w Płocku. Nauki Ekonomiczne. — 2017. — N 1(25). — s. 337–349.
 14. Durkheim E. Education and Sociology / E. Durkheim. — New York : Free Press, 2001. — 163 s.
 15. Habermas J. Uwzględniając Innego: studia do teorii politycznej; przeł. Adam Romaniuk; przekł. przejrzał Jakub Kloc-Konkołowicz / J. Habermas. — Warszawa : Wydawnictwo Naukowe PWN, 2009. — 338 s.
 16. Luhmann Niklas. Soziale Systeme / Niklas Luhmann. — Frankfurt am Main, 1984.
 17. Modele zarządzania uczelniami w Polsce. Raport Końcowy. Umowa nr 224/DS/2010 z 17.11.2010 r. — Kraków, 2011. — URL : <https://docplayer.pl/604306-Raport-koncowy-umowa-nr-224-ds-2010-z-dnia-17-listopada-2010-r.html>

18. North D. Institutions, institutional change and economic performance / D. North. — Cambridge [etc.]: Cambridge University Press, 2015. — 152 s.
19. Nowak M. Instytucjonalizm w socjologii i ekonomii / M. Nowak // *ruch prawniczy, ekonomiczny i socjologiczny*. Rok LXVI. — zeszyt 1. — 2004.
20. Parsons T. On institutions and social evolution: selected writings / T. Parsons; ed. and with an introd. by Leon H. Mayhew. — Chicago; London : University of Chicago Press, 1982. — 356 s.
21. Parsons T. Social systems and the evolution of action theory / T. Parsons. — New York : The Free Press; London : Collier Macmillan Publ., cop. 1977. — 420 s.
22. Szczepański J. Elementarne pojęcia socjologii./ J. Szczepański. Warszawa : Państwowe Wydawnictwo Naukowe. 1970. 541 s.
23. Sztompka P. Socjologia zmian społecznych / P. Sztompka. — Kraków : Wydawnictwo Znak, 2005. — 324 s.
24. Weber M. Racjonalność, władza, odczarowanie; wybór, wstęp, przekł. Marian Holona ; [tekst "Polityka jako zawód" w przekł. Andrzeja Kopackiego]. Poznań : Wydawnictwo Poznańskie, 2011. 324, s.

МИРОВСКАЯ МАРИОЛА

кандидат наук в области педагогики,
руководитель учреждения социальной
работы и общественного здоровья;
Институт педагогики, педагогический
факультет, Академия им. Яна Длугоша в
Ченстохова (Республика Польша)

ІНСТИТУЦІЙНИЙ ПІДХІД ЯК ТЕОРЕТИЧНА ОСНОВА ВИВЧЕННЯ ПІДТРИМКИ СТУДЕНТА В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Аннотация. Интеграционные процессы современности всё больше набирают интенсивного темпа развития, требуя от соискателя высшего образования достаточно высокого уровня развития: его социальной и научной зрелости а также навыков самостоятельности, что не всегда есть доступным для молодого человека. Таким образом поддержка студента в образовательном пространстве продолжает выступать актуальной темой научного и практического изучения. В статье раскрывается поиск научных подходов на предмет изучения функционирования института высшего образования, как системы поддержки студента в образовательном пространстве, чему, по мнению автора, должен служить институционный подход. Автором утверждается, что изучение разных аспектов функционирования социального института высшего образования должно опираться на институционный подход, который даёт возможность интегрировать знания как разных научных сфер, так и разных подходов, в частности, инвестиционного, ресурсного, а также подхода

с точки зрения окружающей среды а также концепцию стейкхолдеров. *Ресурсный подход* даёт возможность учитывать требования, которые предъявляет среда и внутренние возможности относительно их удовлетворения во время жизнедеятельности субъекта; *инвестиционный подход* – указывает на формирование капитала согласно приоритетных сфер вложений, его накопление та объём. *Средовой подход* фиксирует интегративное влияние на своих пользователей, соединяя участников образовательного процесса в общей деятельности творения знаний: создается согласно материальной и информационной поддержки; определяя условия проявления та поддержки соматического и физического самочувствия своих пользователей, указывая на экологическую основу создания студенческой жизни в условиях демократического общества. Автором утверждается, что именно институционный подход при изучении высшего образования даёт возможность соединить выше названные подходы, создавая тем самым рамочную структуру проведения исследования, фиксируя внимание на эмпирическом изучении институционной среды, сосредотачиваясь на процессах взаимодействия, указывая на интеграцию институту в общую социальную систему согласно уровню его функционирования. Доказывается, что поддержка высшего образования выступает формой не прямой инвестиции в человеческий капитал, функционирования которого должно отвечать как требованиям общества, так и задачам развития соискателей высшего образования без снижения их потенциала самостоятельности, как это происходит в условиях традиционной протекциональной поддержки. Раскрывая разные аспекты институционного подхода автор подчёркивает важность его применения, что есть особенно актуальным для изучения процессов реформирования высшего образования, что имеет место в Республике Польша и Украине.

Ключевые слова: институционный подход, междисциплинарные знания, управление, студент, учреждение высшего образования.

MIROWSKA MARIOLA

PhD of Humanities in Pedagogy, Head of the institution of social work and public health;
Institute of pedagogy, faculty of pedagogy,
Jan Dlugosz University in Czestochowa (the Republic of Poland)

INSTITUTIONAL APPROACH AS THE THEORETICAL BASIS FOR STUDYING THE STUDENT'S SUPPORT WITHIN THE EDUCATIONAL PROCESS OF HIGHER EDUCATIONAL INSTITUTION

Abstract. Today's integration processes are increasingly are gaining an intense pace of the development, requiring a high level of development from a degree-seeking student namely his social and scientific maturity and the independence skills, which

is not always accessible to a young person. Therefore, the student's support in the educational process of the higher educational institution continues to be an important theme for scientific research and practical solution. The article reveals the search for scientific approaches to the study of the functioning of the higher educational institution as a system for supporting the student in the educational process, which should serve as an institutional approach. The author argues that the study of various aspects of the functioning of the social institution of higher education should be based on an institutional approach that enables the integration of knowledge in different scientific fields and in different approaches, in particular, investment and resource, environmental and also the concept of stakeholders. *The resource approach* provides an opportunity to take into account the requirements imposed by the external environment and internal capabilities for their satisfaction in the life of the subject, and investment - indicates the formation of capital in accordance with the priority areas of investment, its accumulation and volume. *The environmental approach* captures the integrated impact on its users; combining participants in the educational process in the joint activity of creation of knowledge, is created on the basis of material and informational support; defining the conditions for the manifestation and support of the physical and physical well-being of their users, acting as an ecological basis for the development of student life in a democratic society. The author argues that *the institutional approach* to higher education offers a way of combining the above-mentioned approaches, thus creating the framework for conducting the study, by focusing on the empirical study of the institutional environment, focusing on the processes of interaction, which reveals the integration processes of integration of the institute into the general social system in relation to its functional capacity. It turns out that support for the development of higher education acts as a form of indirect investment in human capital, the functioning of which should correspond both to the demands of society and the task of the development of higher education graduates without reducing their independence, as was done under the traditional protectionist support. By revealing various aspects of the institutional approach, the author emphasizes on the importance of its application, which is especially important for studying the processes of reforming higher education, which are currently taking place in the Republic of Poland and Ukraine.

Key words: institutional approach, interdisciplinary knowledge, management, student, higher educational institution.